

Tomasz Zygmanski

WYMAGANIA PRACODAWCÓW WOBEC ZAWODU KSIĘGOWEGO A PRZYGOTOWANIE DO ZAWODU NA POZIOMACH PONADGIMNAZJALNYM I WYŻSZYM

REQUIRING EMPLOYERS IN VIEW OF THE PROFESSION OF THE ACCOUNTANT AND PREPARING FOR THE PROFESSION ON THE POST-SECONDARY AND HIGHER LEVEL

Instytut Rachunkowości, Uniwersytet Szczeciński
ul. Adama Mickiewicza 64, 71-100 Szczecin, e-mail: zygmanski.tomasz@wp.pl

Summary. For employer from candidates for the accountant, require a good training for the practising a profession. In the assurance appropriate preparation professional are playing the particular role both schools ponad-gimnazjalne, as well as higher education institutions. On that account schools are trying to cope with market requirements, szczególnie attaching the attention to the quality of the vocational training. At the work results of the examination were used ankie-towego conducted amongst employers from entire Poland which formulated one's expectations towards candidates for the work in the profession of the accountant and accommodating oneself was described of schools ponadgimnazjal-nych and of higher education institutions to these requirements.

Słowa kluczowe: kompetencje, księgowy, programy nauczania, przygotowanie zawodowe.
Key words: accountant, competence, school curricula, vocational education.

WSTĘP

Od absolwentów szkół zarówno ponadgimnazjalnych, jak i wyższych wymaga się dobrego przygotowania do wykonywania przyszłej pracy zawodowej. Osoby zamierzające rozpocząć pracę na stanowisku księgowego powinny posiadać profesjonalną wiedzę oraz konkretne umiejętności. Bez odpowiedniego przygotowania wykonywanie zawodu księgowego jest niemożliwe albo znacznie utrudnione czy wręcz ryzykowne. Kompetencje niezbędne w zawodzie księgowego można zdobyć już na poziomie szkoły ponadgimnazjalnej. W celu pogłębienia wiedzy można podjąć naukę na kierunku ekonomicznym w szkole wyższej.

Zmiany zachodzące na rynku pracy oraz konieczność dostosowania się do nich spowodowały, że placówki oświatowe modyfikują oferty edukacyjne bądź tworzą zupełnie nowe programy nauczania, aby sprostać wymaganiom pracodawców. Szkoły ponadgimnazjalne coraz częściej decydują się na opracowanie autorskich programów nauczania, natomiast szkoły wyższe nie tylko modyfikują lub tworzą nowe programy nauczania, ale również otwierają nowe kierunki studiów dostosowane do oczekiwań pracodawców.

Celem artykułu jest weryfikacja wymagań pracodawców wobec księgowych oraz przygotowania do zawodu księgowego przez szkoły ponadgimnazjalne i szkoły wyższe.

MATERIAŁ I METODY

Na potrzeby artykułu przestudiowano literaturę dotyczącą zawodu księgowego oraz dydaktyki, zwłaszcza dydaktyki rachunkowości w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych. Jako podstawowe metody badawcze zastosowano analizę źródeł oraz badania ankietowe przeprowadzone wśród pracodawców. Ankietę wypełniło 53 pracodawców z całego kraju, których zaproszono do udziału w badaniu drogą e-mailową. Respondenci wypełniali kwestionariusz ankiety dostępnej w trybie online, zawierającej 15 pytań, podzielonych na 4 bloki, dotyczące:

- profilu przedsiębiorstwa,
- oczekiwań wobec absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych,
- wymagań związanych z praktyką zawodową kandydatów na księgowego,
- osobowości, umiejętności komunikacyjnych i etyki księgowego.

Pytania zawarte w ankiecie miały charakter zamknięty i otwarty. Większość pytań wymagała zaznaczenia właściwej odpowiedzi lub oceny w pięciostopniowej skali. Respondentom pozostawiono też swobodę wyrażenia własnych opinii.

WYMAGANIA ZAWODOWE WOBEC KSIĘGOWEGO

Według Ustawy z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości za prowadzenie ksiąg rachunkowych odpowiedzialny jest kierownik jednostki gospodarczej. Ze względu na konieczność posiadania fachowej wiedzy zatrudnia się pracownika o odpowiednich kwalifikacjach w tym zakresie i przekazuje mu określone kompetencje, z wyjątkiem odpowiedzialności za spis z natury.

Podmiot gospodarczy, decydując się zatrudnić księgowego, określa zazwyczaj formalne i merytoryczne wymagania, które musi spełniać kandydat na to stanowisko. Przepisy polskiego prawa nie regulują wymagań w zawodzie księgowego. W polskim prawodawstwie można jedynie spotkać się z wymaganiami wobec głównego księgowego w sektorze finansów publicznych. Zgodnie z Ustawą z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych główny księgowy (skarbnik) powinien:

- 1) posiadać obywatelstwo jednego z państw Unii Europejskiej, Konfederacji Szwajcarskiej lub państwa członkowskiego Europejskiego Porozumienia o Wolnym Handlu (EFTA);
- 2) posiadać pełną zdolność do czynności prawnych oraz w pełni korzystać z praw publicznych;
- 3) nie być prawomocnie skazanym przeciwko mieniu, obrotowi gospodarczemu, działalności instytucji państwowych oraz samorządu terytorialnego, wiarygodności dokumentów bądź za przestępstwo skarbowe;
- 4) znać język polski w mowie i piśmie w zakresie niezbędnym do wykonywania zawodu głównego księgowego;
- 5) spełniać jeden z warunków wykonywania zawodu, w tym:

- mieć ukończone jednolite ekonomiczne studia magisterskie, ekonomiczne wyższe studia zawodowe, uzupełniające ekonomiczne studia magisterskie lub ekonomiczne studia podyplomowe i posiadać co najmniej 3 lata praktyki w księgowości;
- mieć ukończoną średnią, policealną lub pomaturalną szkołę ekonomiczną i posiadać co najmniej 6 lat praktyki w księgowości;
- być wpisanym do rejestru biegłych rewidentów;
- posiadać certyfikat księgowego lub świadectwo kwalifikacyjne, które uprawniają do usługowego prowadzenia ksiąg rachunkowych.

Zestaw przedstawionych wymagań może stanowić swojego rodzaju benchmark¹ do wymagań stawianych księgowym w innych sektorach gospodarki.

Normę opisującą kompetencje zawodowe², potrzebne do wykonywania zawodu i akceptowaną przez przedstawicieli organizacji zawodowych i branżowych, pracodawców, pracobiorców i innych kluczowych partnerów społecznych, stanowi Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych (KSKZ). Określa on, między innymi, kompetencje zawodu asystent do spraw księgowości i zawodu główny księgowy.

Według KSKZ asystent do spraw księgowości oraz główny księgowy powinni też posiadać określone kompetencje społeczne³, które przedstawiono w tab. 1 (Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych. Asystent do spraw rachunkowości 2013, Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych. Główny księgowy 2013).

Tabela 1. Kompetencje społeczne dla zawodu asystent do spraw księgowości (431101) oraz zawodu główny księgowy (1211010)

Kompetencje społeczne dla zawodu	
asystent do spraw księgowości (431101)	główny księgowy (121101)
umiejętność dostosowania się do zmieniających się okoliczności w środowisku pracy działu księgowości	umiejętność tworzenia i rozwijania wzorców właściwego postępowania w środowisku pracy, przy uwzględnieniu zasad etyki zawodowej
zdolność do ponoszenia odpowiedzialności za realizację zadań związanych z prostymi czynnościami księgowymi	podejmowanie inicjatyw w zakresie działań związanych z obsługą finansowo-księgową
umiejętność oceny wykonywanych działań oraz działań w ramach współpracy zespołowej w dziale księgowości	zdolność kierowania grupą i ponoszenia odpowiedzialności za jej działania
samodzielność w osiąganiu wyznaczonych celów związanych z realizacją prostych czynności księgowych oraz łatwość współpracy z innymi pracownikami działu księgowości	umiejętność obiektywnej oceny swojej pracy oraz zespołów i organizacji, w których uczestniczy oraz którymi kieruje w środowisku zawodowym księgowego

Źródło: Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych (KSKZ). Asystent do spraw rachunkowości (431101), 2013 oraz Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych (KSKZ). Główny księgowy (121101), 2013.

¹ Benchmark – punkt odniesienia.

² Kompetencje zawodowe obejmują wszystko, co pracownik wie, rozumie i potrafi wykonać odpowiednio do sytuacji w miejscu pracy.

³ Kompetencje społeczne stanowią zdolność do autonomicznego i odpowiedzialnego uczestniczenia w życiu zawodowym i społecznym oraz kształtowania własnego rozwoju, z uwzględnieniem kontekstu etycznego.

W zawodzie księgowego ogromną rolę odgrywają określone cechy osobowości, w tym:

- odporność na stres,
- systematyczność,
- cierpliwość,
- dokładność.

Analizując formalne i merytoryczne wymagania stawiane księgowym, można zauważyć, że zawód ten mogą wykonywać jedynie osoby posiadające określoną wiedzę i specyficzne umiejętności. Zawód ten, ze względu na swoje funkcje, zasługuje na duże uznanie, a ze względu na znaczenie gospodarcze musi być wykonywany w sposób profesjonalny. Każdy księgowy powinien dbać o zachowanie wysokiej rangi zawodu ze względu na jego duże znaczenie społeczne (Buczkowska 2011).

Wraz z rozwojem gospodarczym wymagania stawiane kandydatom na księgowego ulegają zmianom. W celu zweryfikowania umiejętności i cech osobowości, jakich pracodawcy aktualnie wymagają od absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych, przeprowadzono badania ankietowe.

WYNIKI BADAŃ ANKIETOWYCH MAJĄCYCH NA CELU OKREŚLENIE WYMAGAŃ STAWIANYCH KSIĘGOWYM PRZEZ PRACODAWCÓW

Największy udział w badaniu mieli pracodawcy, będący właścicielami spółek z ograniczoną odpowiedzialnością (32%) oraz kierownicy jednostek samorządowych (28%). W badaniu wzięły również udział osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą (6%), właściciele spółek osobowych (8%) i spółek akcyjnych (11%) oraz kierownicy innych podmiotów (15%), do których zalicza się głównie samodzielne publiczne zakłady opieki zdrowotnej oraz uczelnie wyższe. Większość pracodawców prowadzi działalność usługową (51%). Znaczna część respondentów zaznaczyła działalność inną (28%), w tym: działalność naukową, działalność opiekuńczo-wychowawczą, opiekę zdrowotną. 15% ankietowanych zajmuje się działalnością produkcyjną, a 6% – działalnością handlową. W badaniu wzięli udział głównie pracodawcy dużych jednostek gospodarczych zatrudniających 250–999 osób (26%) albo powyżej 1000 osób (25%). Pozostała część pracodawców zatrudnia maksymalnie 249 pracowników.

Istotną część ankiety stanowiły pytania dotyczące oczekiwań pracodawców wobec absolwentów szkół ponadgimnazjalnych i wyższych. Ankietowani oceniali umiejętności, jakie powinien posiadać absolwent ubiegający się na stanowisko księgowego (rys. 1). Według pracodawców przydatne są takie umiejętności, jak:

- znajomość zasad rachunkowości (79%),
- terminowość wykonywanych prac (77%),
- umiejętność księgowania (74%),
- znajomość ustawy o rachunkowości (68%),
- znajomość standardów rachunkowości (53%).

Rys. 1. Umiejętności przydatne w pracy księgowego według opinii pracodawców

Pracodawcy mieli możliwość wskazania innych umiejętności, jakie ich zdaniem powinien posiadać kandydat na księgowego. Anketowani najczęściej wskazywali na:

- umiejętność współpracy z instytucjami finansowymi (z Zakładem Ubezpieczeń Społecznych, Urzędem Skarbowym);
- umiejętność interpretacji przepisów prawa z zakresu finansów publicznych i podatków;
- umiejętność biegłego posługiwania się komputerem, zwłaszcza obsługi pakietu Microsoft Office;
- umiejętność analitycznego myślenia.

Według respondentów do przedmiotów najbardziej przydatnych w procesie kształcenia księgowych należą:

- podstawy rachunkowości (83%),
- rachunkowość finansowa (77%),
- praktyka zawodowa (70%),
- podatki (68%),
- rachunkowość podatkowa (64%),
- rachunek kosztów (55%),
- sprawozdawczość i analiza finansowa (49%),
- rachunkowość zarządcza (40%).

Rysunek 2 przedstawia przedmioty występujące w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych wraz z oceną ich przydatności przez pracodawców.

Rys. 2. Przydatność przedmiotów nauczanych w szkołach ponadgimnazjalnych i wyższych według pracodawców

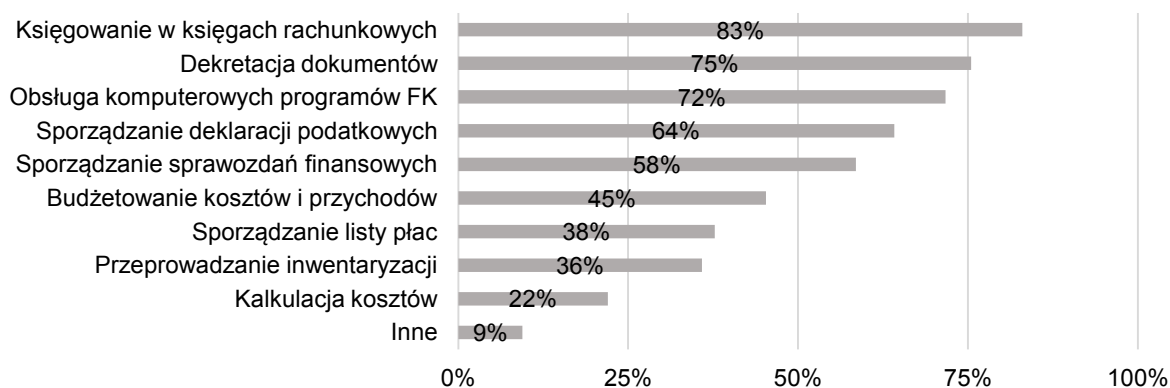
Programy nauczania powinny uwzględniać praktykę zawodową w zwiększonym wymiarze czasu, a biorąc pod uwagę oczekiwania pracodawców, powinny dodatkowo zawierać treści związane z:

- zaawansowaną rachunkowością finansową,
- techniką pracy księgowego,
- rachunkowością jednostek budżetowych,
- prawem handlowym,
- międzynarodowymi standardami sprawozdawczości finansowej (MSSF), międzynarodowymi standardami rachunkowości (MSR) oraz amerykańskimi standardami rachunkowości (US GAAP – Generally Accepted Accounting Principles).

W większości badanych podmiotów (38%) wymaga się od kandydatów na księgowego rocznego okresu praktyki w zawodzie. Część respondentów (28%) wskazywało na zależność pomiędzy konkretnym stanowiskiem, o które ubiega się kandydat (księgowy lub główny księgowy), a wymaganym okresem praktyki zawodowej. W przypadku stanowiska głównego księgowego pracodawcy wydłużają okres ten średnio do 3 lat praktyki w zawodzie księgowego. Zdecydowana większość ankietowanych (70%) uważa, że staż zawodowy jest atutem kandydata na księgowego.

Pracodawcy oceniali w ankiecie umiejętności, które są niezbędne w pracy księgowego (rys. 3). Do najbardziej potrzebnych zaliczyli oni:

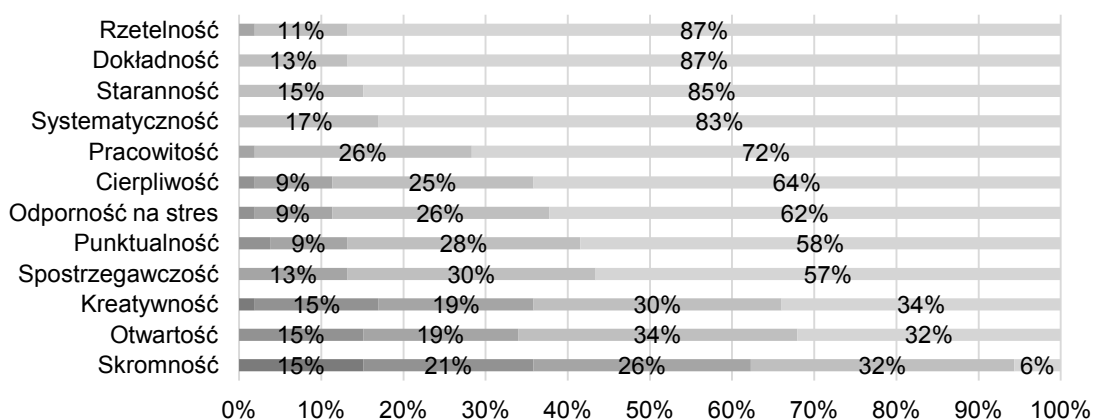
- księgowanie w księgach rachunkowych (83%),
- znajomość zasad dekretacji dokumentów (75%),
- obsługę komputerowych programów FK (72%),
- sporządzanie deklaracji podatkowych (64%),
- sporządzanie sprawozdań finansowych (58%).

Rys. 3. Umiejętności przydatne w pracy księgowego według opinii pracodawców

Oprócz umiejętności pracodawcy oczekują określonych cech osobowych (rys. 4). Za najbardziej pożądane uznają:

- dokładność i rzetelność (87%),
- staranność (85%),
- systematyczność (83%),
- pracowitość (72%),
- cierpliwość (64%),
- odporność na stres (62%),
- punktualność (58%),
- spostrzegawczość (57%).

■ 1 – nieprzydatne ■ 2 – mało przydatne ■ 3 – średnio przydatne ■ 4 – przydatne ■ 5 – bardzo przydatne

Rys. 4. Cechy osobowe potrzebne w zawodzie księgowego

Jak wynika z przedstawionego zestawienia, najbardziej cenione są dokładność, rzetelność, staranność i systematyczność.

Pracodawcy uznają, że w pracy księgowego ważne są umiejętności związane z pracą zespołową, a w szczególności:

- jasne formułowanie poleceń służbowych (58%),
- umiejętność pracy w grupie (55%),
- umiejętność słuchania innych (45%).

Dobry księgowy powinien ponadto odznaczać się wysokimi standardami etycznymi. Za najważniejsze wartości etyczne pracodawcy uznali:

- odpowiedzialność (92%),
- uczciwość i obowiązkowość (91%),
- umiejętność dochowania tajemnicy służbowej (87%),
- sumienność i prawdomówność (81%),
- lojalność (70%).

W ankiecie znalazły się też pytania dotyczące innych wymagań stawianych kandydatom na księgowego, takich jak: wykształcenie, wiek, status rodzinny i płeć. Część osób pozostawiła te pytania bez odpowiedzi. 80% pracodawców wymaga od kandydata posiadania dyplomu szkoły wyższej, zazwyczaj kierunku ekonomicznego. Niespełna 40% ankietowanych wskazało, że wystarcza świadectwo ukończenia szkoły średniej – ekonomicznej szkoły zawodowej. Wymagany wiek kandydata na księgowego różnił się nieznacznie. Wahał się pomiędzy 21 a 55 rokiem życia, w zależności od wymagań dotyczących ukończonej szkoły i oczekiwanego doświadczenia zawodowego. Status rodzinny i płeć kandydatów nie mają dla ankietowanych znaczenia.

DOSTOSOWANIE PROGRAMÓW NAUCZANIA RACHUNKOWOŚCI W SZKOŁACH PONADGIMNAZJALNYCH I SZKOŁACH WYŻSZYCH DO OCZEKIWAŃ RYNKU PRACY

W polskim systemie oświaty w celu poprawienia skuteczności kształcenia zawodowego na poziomie ponadgimnazjalnym wprowadzono zmiany, które zaczęły obowiązywać od 1 września 2012 roku. Zmiany te miały spowodować dostosowanie kształcenia zawodowego do potrzeb rynku pracy i wyzwania nowoczesnej gospodarki.

Do szkół ponadgimnazjalnych kształcących w zakresie rachunkowości należą technika ekonomiczne oraz technika rachunkowości. W szkołach tych można osiągnąć efekty kształcenia (wiedzę, umiejętności zawodowe, kompetencje personalne i społeczne), uwzględnione w podstawach programowych kształcenia zawodowego. Podstawa programowa stanowi bowiem punkt odniesienia do programów nauczania rachunkowości.

Ministerialny opis zawodu technika ekonomisty i technika rachunkowości zawiera szczegółową listę kwalifikacji w ramach efektów kształcenia. Wspólnym efektem kształcenia dla obu zawodów jest prowadzenie rachunkowości, na co szkoły muszą poświęcić 520 godzin. Umiejętności i zadania zawodowe, ujęte w podstawie programowej, pokrywają się w znacznej części z oczekiwaniami pracodawców. Szkoły po realizacji podstawy programowej mogą dodatkowo uwzględnić w programach nauczania wymagania pracodawców. Jednak muszą one być dostosowane do potrzeb i możliwości uczniów. W związku z tym szkoły starają się

zacieśniać współpracę z pracodawcami poprzez zawieranie odpowiednich umów z organizacjami pracodawców i innymi organizacjami pozarządowymi. Szkoła, realizując program nauczania zgodny z podstawą programową, stwarza możliwość zdobycia kwalifikacji prowadzenie rachunkowości. Osoba kończąca szkołę może więc być pewna, że spełnia wymagania przyszłych pracodawców i ma szansę na zatrudnienie na stanowisku księgowego.

Jednym z podstawowych elementów reformy szkolnictwa wyższego w październiku 2011 roku było lepsze przygotowanie absolwentów szkół wyższych do potrzeb rynku pracy. Działania w tym kierunku nadal są priorytetem Ministerstwa Nauki i Szkolnictwa Wyższego. Szkoły wyższe realizują zarówno programy kształcenia o profilu akademickim, jak i programy kształcenia praktycznego dostosowane do potrzeb zawodowych w danej branży. Dzięki autonomii programowej uczelnie mają możliwość szybkiego reagowania na potrzeby rynku pracy i lepszego dostosowania przygotowania zawodowego absolwentów do oczekiwań pracodawców.

Przyszłych księgowych kształci się na kierunku finanse i rachunkowość oraz innych kierunkach ekonomicznych, na których opracowano treści programowe do przedmiotów z zakresu rachunkowości. Programy kształcenia uwzględniają efekty kształcenia⁴ umożliwiające podjęcie pracy na stanowisku księgowego. Uczelnie wyższe, kształcąc studentów, starają się przygotować ich zgodnie z wymaganiami rynku pracy. Jednak występuje w tym zakresie jedno istotne ograniczenie. Uczelnie nie są w stanie nadążyć za oczekiwaniami rynku pracy. W tej sytuacji należałoby kształtować przede wszystkim „kompetencje przyszłości”. Są wprowadzane nowe przedmioty, opracowane na podstawie współpracy uczelni wyższych z organizacjami pracodawców. Poprawa jakości kształcenia i zbliżenie programów kształcenia do potrzeb i oczekiwań rynku jest jednym z ważnych celów działalności szkół wyższych.

PODSUMOWANIE

Zmiany zachodzące na rynku pracy spowodują, że oczekiwania pracodawców w stosunku do umiejętności i kompetencji kandydatów na księgowych będą ulegały konwersji. Istotną rolę w kształceniu dobrych księgowych będą odgrywały zarówno szkoły ponadgimnazjalne, jak i szkoły wyższe. Warunkiem poprawienia jakości kształcenia jest stała współpraca placówek oświatowych z organizacjami pracodawców. Zwiększenie współpracy pracodawców ze szkołami może przyczynić się w znacznym stopniu do wzrostu poziomu kształcenia zawodowego. W przypadku księgowych jest to bardzo istotne. Aktualnie poszukuje się specjalistów z dobrym przygotowaniem zawodowym, którzy znają zasady rachunkowości, wykonują prace na czas, posługują się przepisami ustawy o rachunkowości oraz standardami rachunkowości. Istotne są również umiejętności sporządzania deklaracji do ZUS i urzędu skarbowego, interpretacji przepisów o finansach publicznych i podatkach, biegłego posługiwania się komputerem oraz zdolności analityczne. Dodatkowo wymaga się, aby kandydat na księgowego wykazywał się odpowiednimi umiejętnościami, doświadczeniem w zawodzie oraz cechował się dokładnością, rzetelnością, systematycznością, pracowitością oraz cierpliwością.

⁴ Efekty kształcenia to zasób wiedzy, umiejętności i kompetencji społecznych uzyskanych w procesie kształcenia przez osobę uczącą się zgodny z krajowymi ramami kwalifikacji dla szkolnictwa wyższego.

PIŚMIENNICTWO

Buczowska A. 2011, Etyka zawodu księgowego w świetle krajowych i międzynarodowych regulacji, Szczecin. Zesz. Nauk. USzczec. 668, 45.

Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych (KSKZ). Asystent do spraw rachunkowości (431101). 2013. Warszawa, Wydaw. Nauk. Instyt. Technol. Ekspl. PIB. ISBN 978-83-7951-000-9.

Krajowy Standard Kompetencji Zawodowych (KSKZ). Główny księgowy (121101). 2013. Warszawa, Wydaw. Nauk. Instyt. Technol. Ekspl. PIB. ISBN 978-83-7951-000-9.

Ustawa z dnia 27 sierpnia 2009 r. o finansach publicznych. DzU z 2009 r., nr 157, poz. 1240, art. 54 ust. 2.

Ustawa z dnia 29 września 1994 r. o rachunkowości. DzU z 1994 r., nr 121, poz. 591, art. 4 ust. 1.